

Király László

100 éve született Szervánszky Endre

illegális kommunista párttagok és beszervezték őt a mozgalomba. Ennek „eredményeként” 15 évig mindennap két detektív kísérte őt a Zeneakadémia kapujától hazáig...

Ezen a ponton el kell árulnom, hogy Szervánszky Endre utolsó növendéke lehettem a Zeneakadémián, Serei Zsolt kollegámmal együtt. /Ő vezényelte a 2011 decemberében megtartott emlékhangversenyt a Magyar Rádió 6-os stúdiójában./ Így tehát a történetek, melyeket itt leírok, magától a Mestertől származnak, aki – azt hiszem, ezt minden tanítványa nevében leírhatom – életünk legnagyobb élménye volt: az ember és a pedagógus egyaránt. Visszatérve a 30-as, 40-es évekhez: az illegalitásban Szervánszky Rajk László sejtjében dolgozott. Ez kis híján az életébe került az 50-es években, mivel Rákosi Mátyás megüzente neki, hogy ha még egyszer be meri írni az életrajzába (amit akkoriban sűrűn írtak az emberekkel), hogy Rajk sejtjében dolgozott, akkor őt is kivégzik!!! Szervánszky nem törődve a fenyegetéssel, ismét beírta ezt a tényt...

A mozgalomban ismerte meg József Attilát, akivel jó barátok lettek. Együtt jártak ebédelni a Nyugati pályaudvarral szemben lévő egykori Ilkoviczbüfébe. A költő itt az asztalra borulva zokogott, amikor eltávolították a mozgalomból. Szervánszky vigasztalta: „Ne sírjon, József úr! Nem olyan nagy baj az, hogy Önt kizárták a pártból.” (Jóval később, az 50-es évek közepén Szervánszky egyik fő művét alkotta meg barátja emlékére, a József Attila Concertót.) A háború után, a kommunista hatalom átvételekor Szervánszky kénytelen volt szembesülni a ténnyel, amit később a világhírű Ligeti György (szintén Sz. E. barátja volt) így fogalmazott: „csöbörből-vödörbe kerültünk”. Persze kilépni a pártból a 40-es évek végén egyet jelentett volna az öngyilkossággal (nem csak a szó szellemi, hanem fizikai értelmében is!). Így a zeneszerző „muszáj Herkulesként” csinálta végig ezeket az éveket, majd 1956 után nem kérte újra felvételét a pártba... Ám Sztálin 70. születésnapjára kénytelen volt

Bár 1911. december végén látta meg a napvilágot, elmondhatjuk, hogy 1912 számít az első évnek az életében, hiszen az előzőben alig több mint 4 napot élt csak.

Ha röviden jellemezni akarnám az 1977-ben elhunyt, kétszeres Kossuth- és Erkel-díjas, Érdemes és Kiváló művész címmel kitüntetett zeneszerzőt, /a háromszoros Kossuth-díjas Kodály életében neki volt egyedül két Kossuth-díja!/ úgy jellemezhetném: „egy ember az embertelenségben”. Mint annyi más alkotó pályáját korosztályában, az övét is egy időre megakasztotta a II. világháború. Ezekben az években katonáskodott, de nem volt hajlandó a német megszállók érdekeit szolgálni, ezért megszökött és bujkált. Eközben hamis papírokat gyártva segítette az üldözötteket, sokakat közülük pedig édesapja várbeli lakásának pincéjében elbújtatott. Ezért a nemes cselekedetéért 1999-ben a jeruzsálemi Jad va Sem Intézet kitüntette a Világ Jámhora címmel. Szervánszky előéletéhez tartozik, hogy a háború előtti években már tagja volt az illegális kommunista pártnak. Ennek megértéséhez tudnunk kell a magyarázatot, mely tőle magától származik: 1930. szeptember 1.-én az Abbázia kávéház teraszán ülve meglátta, amint a lovas rendőrök kardlapozzák a munkáért és kenyérért tüntető tömeget. Ifjú emberként mélyseges felháborodásának adott hangot. Ezt meghallották a közelében tartózkodó

megírni ő is a maga művét. Ezt a Vidám indulót – ami meglehetősen gunyorosra, csúfondárosra sikerült – később a Rádió archívumából törölték. Rákosi 60. születésnapját sikerült „megúsznia” egy népdalfeldolgozással, melynek a szövegét egyszerűen megváltoztatta: a bokkrétát „sej, Rákosinak hoztuk Pestre”.

Szervánszky elmondta nekünk, hogy ő egész életében spiritualista volt. Számára a marxizmus csupán egy társadalomelméletet jelentett, amiről egy ideig azt gondolta, hogy segíthet egy igazságosabb világrendet megteremteni. Keservesen csalódnia kellett! Ezért aztán a 60-as években teljesen befelé fordult és szanszkrit nyelven tudó feleségével fordítani kezdték a Tibeti halottas könyvet...

Szervánszky mélyeséges vallásos hitének legszebb bizonyítéka a *Három szent ének* című késői alkotása. A szoprán hangra, fuvolára és zongorára írt késői kompozíciót (1972) itthon nem publikálta. (Erre nem is lett volna reális esélye Kádár és Aczél György Magyarországn.) Ám a mű Svájcban megjelent lemezen (ottani előadók megrendelésére készült), a kottáját pedig a 90-es években sikerült haza hozatni, és a darabot bemutatni.

Szervánszky pályáján természetesen a zeneszerzői életmű a legfontosabb. Az etikus ember és a pedagógus alakját az idő elfakíthatja, akár el is moshatja (ennek megakadályozását szolgálja ez a kis írás is), de a kompozíciók „ércnél maradandóbbak”. A komponista pályája három, jól elkülöníthető szakaszra oszlik: az első a 30-as évek közepétől az 50-es évek végéig tart. (I. vonósnegyes, Szerenád vonószekarra, Klarinétszerenád, Fuvolaverseny, Rapszódia, Concerto József Attila emlékére, II. vonósnegyes, II. fúvósötös, hogy csak a legfontosabbakat említsem.) Ezt az időszakot az erőteljes Bartók-hatás jellemzi. Ez persze nem jelent utánzást, epigonizmust. Ellenkezőleg: Szervánszky életművén – a stílusváltások ellenére – jól érződik az egyéni, mással össze nem téveszthető „beszédmód”. A második szakasz stílusváltással kezdődik: Szervánszky *Hat zenekari darabja* 1959-ben az Európához való csatlakozás első lépése volt a zenei alkotóművészet terén! Kroó György zenetörténész így jellemzi a művet: „Hátat fordít a klasszikus-romantikus elvű nagy és kisformáknak, és az új bécsi iskola sáncai mögül világgá kiáltja a maga rettenetes indulatait, amelyek 1960-ban

formátlannak, sikolyszerűnek, hallucinációnak hangzanak, de a maguk barbár és erőteljesen magyar ritmusaival már nem akárhol, hanem a Duna-Tisza közén szólalnak meg. Innen viszi őket tovább a szél Európa felé. /.../ a Hat zenekari darab a magyar zenetörténeti fejlődés számára jelent mérföldkövet.” Ehhez még hozzáteszem azt, amit évtizedekkel később a zeneszerző egyik tanítványa, Sári József így fogalmazott emléktábla-avató beszédében: „S ez a mű vetett véget az addigi szocialista-realista gügyögésnek.”.

Szervánszky számára ez az út azonban nem bizonyult járhatónak (Sötét mennyország- oratórium Pilinszky János verseire, Variációk-zenekarra, Klarinétverseny). Sokévi hallgatás után pályájának záró darabjai – melyek csak halála után váltak ismertté –, arról tanúskodnak, hogy ismét a tonalitás (az egymással gravitáló, füllel hallhatóan egymáshoz tartozó hangok világa) és a népdal vált zeneszerzői világának anyagává (Fuvola etűdök, Három szent ének, Az éj-kantáta Petőfi versére). Legutolsó alkotása az 1975 májusában befejezett *Ez a kislány gyöngyöt fűz* című népdalkantáta.

Ebből a rövid pályaképből nem hagyhatók ki az értékes vokális művek: a zongorakíséretes 8 Petőfi dal, a Honvéd-kantáta (az 50-es évek egyik legnépszerűbb kórus-zenekari darabja), a kínai költők verseire írt férfikarok és a 3 Petőfi-kórus. Ez utóbbi mű egyik tételét, *A bilincs* címűt előadták azon a hangversenyen, 1956 nyarán, melyen Kodály Zrínyi szózata is elhangzott. Annál a sornál, hogy „csörgésem átok, mely a zsarnok fejére száll”, a közönségből sokan sírva fakadtak. (Durkó Zsolt zeneszerző közlése, aki főiskolásként ott volt ezen a hangversenyen.) A vokális művek mellett Szervánszky a kamarazene műfajában is maradandót alkotott. Legjelentősebb művei: a két vonósnegyes, a két fúvósötös /a második a franciaországi Colmarban évente megrendezett nemzetközi fúvósötös-verseny egyik kötelező darabja! / és a fuvolára, hegedűre és brácsára írott trió. Befejezésül meg kell említenem Szervánszky Endre azon tanítványait, akik méltóképpen folytatják, nem stiláris értelemben, hanem minőségileg, a Mester életművét: Decsényi János, Sári József, Sári László, Huszár Lajos és mindenekelőtt – a nézetem szerint legjelentősebb ma élő magyar zeneszerző – Balassa Sándor.